

Gerard van Gurp, **Reformatie in Brabant. Protestanten en katholieken in de Meierij van 's-Hertogenbosch, 1523-1634** (Hilversum: Verloren, 2013, 272 pp., ISBN 9789087043568).

Aan de lange reeks boeken over de Reformatie in een specifieke regio of in een specifieke plaats, heeft Gerard van Gurp een boek over de Reformatie in Brabant toegevoegd. In zijn boek beschrijft hij de opkomst van de Reformatie in de vroege jaren twintig van de zestiende eeuw, de pogingen te komen tot kerkopbouw, het wonderjaar 1566 en de daarop volgende gedwongen emigratie van protestanten, en ten slotte de protestantse activiteit nadat in Brabant de zaak militair tot rust was gekomen (tot 1634).

Brabant was een eigenaardig gebied. Decennia lang lag het gebied in de frontlinie, zodat de bevolking gedurende een groot aantal jaren werd geconfronteerd met geweld, terreur van soldaten en economische malaise. Tegelijkertijd zorgde de ligging ervoor dat de Brabanders hun heil altijd elders konden zoeken: zowel katholieken als protestanten konden, indien nodig, een dagreis ondernemen om elders aan het godsdienstig ritueel van hun voorkeur deel te nemen. Het roept de vraag op in hoeverre deze ligging de godsdienstige situatie in Brabant heeft beïnvloed. Hoe gingen geloofsgemeenschappen om met de voortdurende misère die door de oorlogshandelingen werd veroorzaakt? En welke invloed had de mogelijkheid om 'elders' geestelijk heil vandaan te halen op het samenleven van katholiek en protestant in de regio?

Deze vragen komen echter in het boek van Van Gurp nauwelijks aan de orde. Al weer zeven jaar geleden verscheen van Leo Adriaenssen, *Staatsvormend geweld*. Mijns inziens zou het boek van Van Gurp hebben gewonnen bij een uiteenzetting met de resultaten van Adriaenssens werk. Ondanks dit punt van kritiek, biedt Van Gurp veel. In chronologische orde bespreekt hij de gebeurtenissen in de Meierij en laat op basis van bronnenonderzoek en van een grondige kennis van de secundaire literatuur zien hoe de Reformatie in Brabant trachtte voet aan de grond te krijgen.

Veel aandacht besteedt hij daarbij aan de voortdurende emigraties van Brabanders naar het Duitse Rijnland, naar Engeland en later naar verschillende plaatsen in Holland. In zijn boek gaat hij er daarbij van uit dat in de vluchtelingengemeentes de basis werd gelegd voor de latere gereformeerde kerkstructuur en dat tijdens het Convent van Wezel een grote impuls werd gegeven aan de kerkelijke organisatie. Zowel het een als het ander is de vraag: vluchtelingengemeentes waren op verschillende manieren georganiseerd en werkten niet zelden nauw samen met de plaatselijke overheid. Van een eenduidig

organisatorisch model was derhalve geen sprake. Van het Convent van Wezel is het maar de vraag of het ooit echt heeft plaatsgevonden. In de bronnen wordt het Convent nooit genoemd. Jesse Spohnholz betoogt daarom (en mijns inziens terecht) dat het een latere vinding is geweest.

Toch laat het gedeelte over de emigratie en de invloed van vluchtelingengemeentes op de kerken in de Republiek de kracht van het boek van Van Gulp zien. Van Gulp's boek is gebaseerd op een grondig onderzoek. Daardoor slaagt hij erin een figuur als Hendrick Agyleus aan de vergetelheid te ontrukken en tot leven te brengen. Deze Agyleus was lid geweest van het consistorie in 's-Hertogenbosch en was als zovelen gedwongen geweest het land te verlaten. In het boek van Van Gulp duikt hij telkens op als leidsman van groepen gereformeerden. Van Gulp's boek is door dergelijke passages een bron van informatie over talloze gelovigen uit Brabant en daarmee ook een fraaie 'Fundgrube'.

Al met al is het boek van Van Gulp een aanvulling op bestaand onderzoek en laat het nog weer eens de waarde zien van lokaal historisch onderzoek: het biedt de gelegenheid relatief dicht bij het dagelijks leven van mensen te komen en te analyseren hoe ideeën en gedachten in het concrete leven van mensen ingang hebben gevonden.

Mirjam van Veen, Vrije Universiteit Amsterdam